

Praznovszky Mihály

Egy élet a közművelődés és a művészet szolgálatában

Az emlékkönyv szabálytalan műfajú alkotás. Rendszerint kiadják azok tiszteletére is, akik életük valamely nagy évszámához értek el, s életművük kívánatossá teszi a kortársak, barátok illetően tisztelgését. Általában ki-kí hozza a saját tanulmányát, amely némileg illeszkedik az ünnepelt kutatási területéhez. Van az a megemlékezés, amikor az illető tanulmányai szerepelnek a kötetben s ahhoz csatolva egy pár baráti sor, személyesre hangolva. S van az elhunytá váló emlékező kötet, amelyben minden így együtt van.

Vajon melyik sorba illesszük a Kerekes Lászlónak szánt könyvünket? Igaz, hogy „papíron” az elhunytak közé kell sorolnunk, de valóban az élők között tartjuk számon. Nemcsak azért, mert a könyvben megannyi barát, pályatárs, szakmabeli kolléga mondja el róla személyes kapcsolatuk értékein túl mindazt, amit köszönhet barátságuknak, hanem azért is, mert amit létrehozott, olyan része a magyar művelődésnek, amely egyszerűen élővé teszi személyiségét.

Művelődést irtunk, mert amúgy nehezen határolható körül mindaz, ami Kerekes László nevéhez fűződik. Eleve több tájegység mondhatja magáénak. Nemcsak a születés jogán (ebben tán Nógrádnak van némi előnye), hanem a végzett szakmai pályafutása miatt is. Itt Budapest járna az élen, de Zánka is joggal sorakozik fel ezek közé, és ott van maga Dabas is. Nem túl nagy a kör, de nagy az életmű, amely

mögül kicsúszott a kor. A jelenlegi Magyarország nem illeszthető Kerekes László életműve köré. Mert mindaz, amire ő szavakkal és szavak nélkül felesküdt, már nincs többé. Hogy ez mekkora veszteség, ez a *nincs*, azt majd a következő nemzedék fogja a saját bőrén érezni.

Pedig a dolog nagyon egyszerű. Kerekes Lászlónak hite volt. Egy egyszerűen megfogalmazható hit: a művelődés és a műveltség erejébe, szükségességébe, tisztességébe, jelent s jövőt formáló képességébe vetett hit. Hogy amit csinál, szervez, rendez, alkot, megvalósít, arra szükség van. Szüksége van egy okosodó, építkező nemzetnek, az önmaga értékeit megfogalmazó magyar valóságnak. Buta emberekkel nem lehet jövőt építeni, mondta, s mondták vele együtt a pályatársak. S akkor tán a nemzet nagy része is ezen a véleményen volt. Most már csak a kisebbik része mondja ezt, de az is félve, mert magára maradt e korszerűtlen véleményével. Nemrégén voltam egy magyar íróra való emlékezésen, aki már éltében palóc írónak nevezte magát. Solymár Józsefnek hívják, s ott éreztem azt, hogy hiába szölok szép szavakkal róla, ha az utókor nem akarja olvasni. Főleg ha nem adják ki újra és újra a könyveit. Mikszáthnak is hasonló volt a véleménye a halhatatlanságról, amely az írónál elsősorban az őt olvasók létezésében fogható meg.

Valahogy így vagyunk, így kell lennünk Kerekes Lászlóval is. S ebbe most nem keve-

rek ideológiát, társadalmilag megfogalmazott elkötelezettséget (ami nála amúgy is csak a munkára, a hivatásra vonatkozott). Mert ugyan nem zárhatta ki magát a kor ideologikus jelszavaitól és előírásaitól, de hát ki tehetette azt meg? De a megrendezett kiállítások léte, plakátjai látványa, a konferenciák rendje, a filmklubok működése, a színházi évadok valósága mind azt az értékszemléletű munkát igazolják, amelyet nem lehetett központi bizottsági határozattal előírni. Vagy tudta ezt az ember kikerülni, vagy nem. Ha tudta, jól csinálta. De ugyan így volt azzal is, amikor mindezt meg kellett az elmélet szintjén fogalmazni a hivatal packázásai ellenében. Azt is csak úgy tudhatta, hogy évtizedes kipróbált gyakorlat volt mögötte. Sok-sok eredménnyel s persze kudarccal is. Mert azért akkor is meg kellett küzdeni minden nézőért, olvasóért, múzeumlátogatóért, el kellett fogadtatni, hogy mi a jó film s mi nem, hogy a színház nemcsak bohózatokból áll, s az Aranykönyvtár köteteit, amelyekben a magyar irodalom klasszikusai sorakoztak, csak el kellett adni.

Így most aztán kérdezhetjük: hol vannak ezek az emberek, közösségek, akikre Kerekes László feltette az életét? Hol vannak a fiatalok, akiknek az iskolában kapott, s tovább építendő alapismeretekkel kellene ezekhez az értékekhez viszonyulniuk? Hol vannak az olvasók, hová lettek a tudásbiztonságával és felépített rendszerével, hová lettek a mozik a magyar településekről, hová lett az értékes európai film a műsorokból, miért nincs színház, s ha van, miért játszik többségében csak bővít? Mert arra van közönség? S hol van a közönség, az olvasók? A Passuth Lászlót 200 ezres példányban megvásárló magyar olvasó? Ha most egy kortárs magyar próza 4000 példányban fogy el, az már totális siker, mondja a szerző. Mert, hogy ezek szerint *nem* fogy el ennyi példányban, s

ezt nemcsak a pályakezdő, a megjelenés mindenkori gondjaival küzdő, mindig új irodalom alkotói tartják így. Madáchnak lenne igaz, a tudósnak a falanszterből, aki szerint az értékek helyett egyetlen életelv lehet e népbe egységet: a közös cél, amely ma lelkesít a „*megélhetés*”.

Nos, ebben a világban, azaz a másikban kell keresnünk Kerekes László értékelvű létezésének dokumentumait. Meg ebben a könyvben, amelynek a képanyagát is szíves figyelmébe ajánlom mindenkinek. (A bibliográfiával, katalógusokkal és a dokumentációval együtt.) Mert ebből látszik, személyében ki hiányzik ma a magyar kultúrából. Kik vagyunk mi, és egyre kevesebben. S ne vádoljon senki (ámbár nyugodtan megteheti) nosztalgiával, vagy a régi idők visszasírásával. Mert Kerekes László pályakezdő korában sem nézett vissza a múltba soha, onnan hozni értékeket. Pedig megtehetette volna, akár családi alapon is, hiszen ilyen értékelvű famíliához tartozott. Pontosán tudta, hogy mindig újat kell teremteni. Fel kell használni mindazt, amit lehet, s el kell utasítani mindazt, ami értéktelen. Ne a politika mondja meg, ki a jó író, hanem maga a mű döntsön. Meg kell tanulni az újat, érteni kell a modern, meg kell küzdeni az új művészet befogadásáért. De még egy új prózanyelvű vagy versvilágú jó mű elolvasása is energiákat követel. Egy szép, izgalmas plakát jelrendszerének a megértését is tanulás előzi meg. Egy modern film formanyelvének a felfogása sem kis feladat.

Kerekes László e feladat vállalására esküdött fel annak idején. Hogy mindig a nehezet kell választani. Abban is, amit ő, mint művész alkot, s abban is, amit nekünk szervez, s abban is, amit a művelődés korszerű feladatainak megfogalmazott. Pedig ebben az utóbbi esetben tudta, hogy gyorsan avuló elméletek rendszerében kell tisztán látni, s tán-egy-két lépéssel a

lehetséges változások előtt járni. Azért arra ő sem számíthatott, hogy most már se fürdővíz, se gyermek. Pedig bizonyára lennének erre a helyzetre is ötletei. Mert ami nagy erénye volt mindig: megtalálta az utat az ötlettől a megvalósításig. Kezdetben úgy, hogy mindezt ő maga járta végig, később úgy, hogy járható utat alakított ki a szakma művelői számára. S nem fogta másra a súlyos mulasztásokat, miként most sem tenné, hogy a modernizáció a felelős mindenért. Felelős az ember, most éppen mi magunk.

Mindez elolvasható ebben a könyvben, amely könyv műfaji meghatározása elől elveszem az *emlékkönyv* jelzőt. Ez *Kerekes László könyve*. Olyan személyiségé, akiről úgy vallanak a pályatársak, barátok, hogy az messze túlnyúlik az ilyenkor kötelező tisztelettel teli hangon. Az egyéniség jelenik meg a sorok olvastán, maga az ember, az „*egyedüli példány*”, akit a sors kegyelméből mi jól ismerhettünk, aki a barátunk, munkatársunk volt, s akit Kerekes László néven őriz meg a magyar kulturális szakma és közélet emlékezete.

(*Kerekes László könyve*. Szerkesztette: Tapodi Katalin. Galéria Alapítvány, Dabas, 2015. ISBN 978-963-12-2214-2. A fent közölt cikket a kötetből vettük át (11–15. o.), amely megrendelhető: Tapodi Katalin – tapodi55@gmail.com)

Ereklyetartó, 18. század

Kovács Ilona

A zenetudós Sárosi Bálint köszöntése

Kevés népzenekutató örvend – a közön-ség és a szűkebb szakma körében is – oly ismertségnek és elismertségnek, mint az idén 90 éves Sárosi Bálint. Előbbit kétségtelenül az 1960-as évektől mintegy húsz éven át tartó, hetente közvetített rádiós sorozatának, a *Zenei anyanyelvünk* című műsornak, később pedig már televíziós szerepléseinek köszönhette. Utóbbit – számos kitüntetéssel – a „népművészet és közművelődés” kategóriában 2014-ben elnyert Prima Primissima Díj is igazolja. Elsősorban a hangszeres népzene kutatójaként ismerjük, de a népzene kutatáshoz szervesen kapcsolódó periférikus területek vizsgálatát, például a cigányzene-cigány népzene, a verbunkos és a magyar nóta tudományos igényű elemzéseit is nevéhez kapcsolhatjuk. Az ezeken a területen publikált tudományos munkái nemcsak itthon meghatározóak, hanem a nemzetközi népzene kutatásban is elismerik eredményeit.

A Nap Kiadó Sárosi Bálintot kerek-évfordulós születésnapja alkalmából válogatott írásainak megjelentetésével köszöntötte. E kötet kiváló eszközül szolgál arra, hogy az adott keretek között az életműről a lehető legátfogóbb képet nyújtsa az olvasónak. Az 1962 és 2014 között készült dolgozatok válogatása láthatóan azzal a szándékkal született, hogy a személyes életút megismertetése mellett a tudományos életmű minél széles skálájába adjon betekintést. Sárosi Bálint életútja Erdélyből indult: a

székelyföldi Csíkrákoson, szegényparaszti családba született. Ahogy a kötet több írásában utal rá, részben e ténynek is köszönhető, hogy nem szokványos pályautat az övé, sok tekintetben jóval göröngyösebb volt, mint pályatársaié. Már gyermekkorában megismerte és megtanulta becsülni a kétkezi munkát. Írásaiban többször is említi, hogy édesapja keményen befogta az iskolai szünetekben. Gyermekkori „tudományát” azóta sem felejtette el: még most is meg tudna rakni egy szénásszekeret, a kaszálást pedig olykor még manapság is gyakorolja Pilisszentkereszten lévő telkén. Mivel kiváló tanuló volt, a negyedik elemi elvégzése után a falu papjának sikerült rábeszélni az anyagi javakban szűkölködő családot, hogy taníttassák tovább a fiúkat. Így került a csíkszeredai Római Katolikus Főgimnáziumba, majd innét „keveredett jámbor ifjúként” (Az ismertett könyv Rajeczky Benjáminról szóló írásában – *Így láttam...* (230–231. o.) – nevezi így a szerző ifjúkori önmagát.) Budapestre: 1944 nyarán jelentkezett az Eötvös Collégiumba. Bár maga sem hitt benne, az általa tréfásan „fejkopogtatásnak” nevezett felvételi vizsga próbatételét mégis sikerrel vette. Bölcsészként végzett 1949-ben magyar-román szakon. 1948-ban – az egyetemmel párhuzamosan – a Zeneakadémián is megkezdte tanulmányait, hiszen már gyermekkorától vonzotta a zene. Csíkrákoson kisgyerekként a helyi rezsebandában klarinétozhatott, a csíkszere-

dai gimnázium kápolnájában pedig néha megengedték neki, hogy a harmóniumon játsszon. Rendszeres zenei képzésben azonban nem volt része. Csak Eötvös-kollégiumi éve alatt sikerült zenei hiányosságait annyira pótolnia, hogy a Zeneakadémiára, a zeneszerzés szak előkészítő tanfolyamára felvételt nyerjen. Tanulmányait Veress Sándornál kezdte. Ám ahogy azt egyik írásából megtudjuk – lásd a könyv *Veress Sándor és népzene gyűjtése a moldvai csángóknál* (231–234. o.) című írását –, csupán néhány órát vehetett az általa nagyra becsült zeneszerzőtől, mivel tanára külföldre távozott. A zene gyakorlati része mellett az elmélet iránt is élénken érdeklődött. Így, utólag, egyáltalán nem meglepő tehát, hogy amikor a Zeneművészeti Főiskola 1951-ben először hirdette meg a zenetudományi szak első évfolyamát Szabolcsi Bence és Kodály Zoltán vezetésével, Sárosi Bálint ide is jelentkezett – sikerrel. Ezzel egy időben felvették zeneszerzés szakra is, ahol Szervánszky Endre tanítványa lett. A zenetudományi szakon belül Sárosi az etnomuzikológiát választotta, így Kodály növendéke lett. Sárosi Bálint mellett a magyar zenetudományi képzés 1956-ban végzett első évfolyamában Olsvai Imre és Vikár László kapott még népzene kutatói diplomát. Hármójuk kivételes tehetségét bizonyítja, hogy a magyar népzene kutatásban elért eredményeik nemcsak Magyarországon, hanem az etnomuzikológia külföldi tudósai körében is elismerés váltottak ki. A zeneszerzés szakon két évvel később, 1958-ban kapta meg oklevelét. Diplomadarabjával, tanulmányainak befejezésekként egy Ady-versekre írott kantátát komponált. Az azóta eltelt több mint félévszázad során népzene kutatói munkássága teljessé vált ki. Ha kutatási területeit, sokrétű érdeklődését meg akarjuk ismerni, akkor a legkézenfekvőbb, ha tanulmányait, cikkeit,

előadásait olvassuk-hallgatjuk újra, mert ezek sokasága mutatja meg igaz mélységében a tudóst és az embert egyaránt.

A Nap Kiadó könyve a terjedelem szabta kereteken belül alapos áttekintést ad a pályautról. A kötet tíz fejezetre tagolódik, amelyek az életmű egy-egy fontos szeletét mutatják meg, annak egyes periódusait hozzák közelebb az olvasóhoz. Az írások változatos formában mutatják meg szerzőjüket. A kötetben számos tudományos és ismeretterjesztő cikket, munkahelyi beszámolót, rádióelőadást, konferencia-leírást, kritikát, születésnap köszöntőt és nekrológot olvashatunk. A tematika is rendkívül szerteágazó. Magyar népzenevel indul a kötet. Az első fejezetben többek közt szó esik a magyar hangszeres népzene jellegzetességeiről, jeles művelőiről és kutatóiról, a magyar nóta és a néphagyomány kapcsolatáról, a szívéhez mindig is közelálló sirató, valamint a népdalgyűjtés mai helyzetéről. A második fejezet a cigányzenét veszi górcső alá, a következő kettő pedig a különböző népzenevel kapcsolatos könyvek, kiállítások, találkozók leírása.

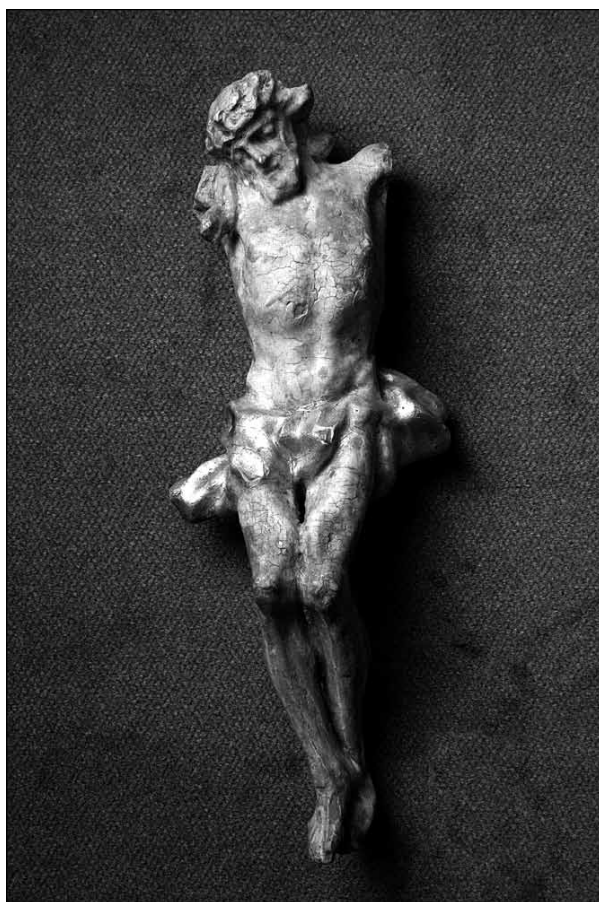
A szív-szerelem kutatási témák érintése mellett nem kerülhetők meg Sárosi Bálint számára a két nagy népzene kutató-elődről, Kodályról és Bartókról szóló megemlékezések publikálása sem, ezeket a kötet ötödik fejezete tartalmazza. A Kodály Zoltánról szóló írásokat különösen vonzóvá teszik a Kodály-tanítvány első kézből származó olyan információi, amelyeket csak az egykori kortárs tud megosztani olvasóival. Az ezt követő rész, a hatodik fejezet javarészt szintén a kortársi emlékezések adják. Az egykori kollégákra való visszatekintésekre az alkalmat születésnap köszöntő, gyakrabban azonban a végső búcsú adja. A hetedik fejezetben színes beszámolók hozzák közelebb a konferenciák-gyűjtőutak világát, megosztva ezek jó és rossz tapasztalatait – Moszkvából,

a svájci Brunnenből, Ghánából, a nigeri Niameyből, Bagdadból és Etiópiából. A nyolcadik és kilencedik fejezet a régi magyar zenéről – a verbunkosról, a Rákóczi-kor zenéjéről – villant fel érdekes tudnivalókat, valamint a kutatók számára is érdekes adalékokkal szolgál Bartók és Haydn népzene-ihlette dallamtémáinak kérdései-

ben. A könyv utolsó fejezetének négy írása közül a negyedik – *Barátsággra készültem* – az egész kötet talán legszemélyesebb írása, egy „emlékiratféle”, amelyben a szerző rokonszenves őszinteséggel ír céljairól, küzdelmeiről és reményeiről. Ha először az *embert* akarjuk megismerni, érdemes ezzel kezdeni a könyv olvasását.

(Sárosi Bálint: *Népzenei tájakon. Válogatott írások 1962–2014.* Nap Kiadó, Budapest, 2015. ISBN 978-963-332-054-9)

Korpusz, 18. század

Graffits Tamás

Történetírás és mikrotörténelem

Szijártó M. István az Eötvös Loránd Tudományegyetem Gazdaság- és Társadalomtörténeti Tanszékén régóta foglalkozik történetelmélettel, azon belül egyik kiemelt kutatási területe a mikrotörténelem. Számos publikációt közölt már e témában. A most megjelent műve egy társszerzővel közösen jegyzett, 2013-as könyvük (*Szijártó M. István – Sigurður Gylfi Magnússon: What is microhistory? Theory and Practice. Routledge, London – New York, 2013*) „kibővített változata”, így ezt a művet a szerző mikrotörténelemre vonatkozó eddigi kutatásainak önálló összegzéséként is tekinthetjük, a korábbi társszerkesztésű munkája mellett (*Papp Gábor – Szijártó M. István (szerk.): Mikrotörténelem másodfokon. L'Harmattan, 2010*).

A kötet felépítése világos: az első fejezet a mikrotörténelem mint történeti megközelítés sajátosságait és körvonalait próbálja definiálni, majd a második nagyobb tematikus egység földrajzi alapon mutatja be a fogalom olasz, francia, német és angolszász irányzatait, végül az utolsó fejezetben a szerző saját megállapításait is bevonva problémaközpontú résszel zárja a könyvet. A szerző az elméleti reflexiók többségét változatos történeti gyakorlatok példáján át próbálja megvilágítani, így elősegítve a könnyebb megértést a laikusok számára. Másrészt a mikrotörténeti munkák gazdag tárházával ismerteti meg az olvasót, amely lehetőséget teremthet a további művek alaposabb megismerésére is.

Mi lehet a létjogosultsága egy ilyen öszszefoglaló jellegű, mikrotörténelemmel foglalkozó könyv megjelenésének a 21. század elején, amikor maga a fogalom az 1990-es években volt igazán „divatos”? A szerző ezt nem válaszolja meg, pusztán amellet érvel, hogy „a 21. században a mikrotörténelmet egyszerűen jobb történetírásnak tekinthetjük a többinél” (34. o.) A könyv egyik célja az, hogy meggyőzze erről az olvasókat. A napjainkban virágzó „global history”, amely az 1980-as évektől vált egyre divatosabb irányzattá a történetírásán belül, felveti azt a kérdést, hogy hogyan hozható kapcsolatba ez a mikrotörténelemmel, egyáltalán milyen viszony lehetséges a két eltérő megközelítés között? Szijártó szerint „aligha van divatos makroperspektíva, amely egyenesen ne igényelné a mikroszkopikus szemléletmód alkalmazását is.” (233. o.). A szerző hangsúlyozza, hogy a mikrotörténelem nem külön történeti irányzat, hanem olyan történeti megközelítés, „amely a társadalomtörténet magyarázatait és a kultúrtörténet jelentéseit egyaránt képes megragadni egy korlátozott vizsgálat keretében” (31. o.). E definíciót nem feltétlenül osztotta minden történész, hiszen az olasz *microstoria* kapcsán az 1980-as években a társadalomtörténeti irányultságú (Giovanni Levi) és a kultúrtörténeti irányultságú (Carlo Ginzburg) mikrotörténészek néha igencsak ellentétes nézeteket vallottak a fogalom mibenlétéről. A szerző azonban egyetért Simona

Cerutti véleményével, aki szerint „nincs két olasz mikrotörténelmi iskola, eltérést csak abban tapasztalhatunk, hogy az egyes szerzők mekkora szerepet tulajdonítanak a kulturális modellek kontextualizálásában a társadalmi kapcsolatoknak. Mára (írja 2004-ben) már konvergál a társadalmi és a kulturális orientációjú elemzés, és a *microstoria* társadalomtörténelmi irányzatához tartozók is szükségét érzik a kulturális kontextualizációnak” (47. o.).

Szijártó szerint három fontos kritérium jellemzi a mikrotörténelmet: „egy viszonylag jól körülhatárolható kisebb egység – legtöbbször egyetlen esemény, illetve 'egy falu közössége, néhány család vagy akár egy egyén' – intenzív történelmi vizsgálata”, amely valamely „nagy történelmi kérdésre keresi a választ” és a „múltbeli embereket nem a mélyben működő nagy történelmi erők bábjaiként ábrázolja, hanem tudatos cselekvőknek tekinti őket” (16–17. o.). A szerző szerint ezek a kategóriák nem függetlenek egymástól, de magának a mikrotörténelemnek a „nagy történelmi kérdések” adnak létjogosultságot (18. o.). Ezek pedig, mint tudjuk, a jelenben zajló eseményekkel vagy a jelennel összefüggésben együtt változ(hat)nak, tehát korántsem egyértelmű, hogy mi lehet éppen nagy történelmi kérdés, így ez a kritérium eléggé tág teret engedhet egyes műveknek a mikrotörténelem címszava alá való besorolásához. Ugyanakkor bármilyen nagyobb horderejű kérdéshez hozzá lehet szólni mikrotörténelmi perspektívából, mert éppen ez az aspektus különbözteti meg az irányzatot attól, amelyet több évszázada művel egyébként a történetírás, legyen az egy ember életrajza, egy kis település története vagy egy apró esemény elbeszélése, amelyek azonban nem kapcsolódnak szorosán „nagy történelmi kérdésekhez”.

A mikrotörténelem valóban olyan történelmi megközelítés, amely a múltat nem más

módszerekkel próbálja megismerni, hanem inkább magára a múltra tekint másképpen, mint a hagyományosnak tekinthető makroszemléletű, strukturalista történetírás. A múltbeli valóságot nem az államok és a nemzetek alakították, mint ahogyan a politikatörténelmi alapállású historikusok hangsúlyozzák, hanem a cselekvő egyének sokasága, így a történésznek is ezen a szinten kell vizsgálódnia, „bemutatni egyfelől a történelmi cselekvő tapasztalatait, hogyan látta ő a saját világát, és milyen jelentést tulajdonított a vele történt dolgoknak. Másfelől retrospektív analízissel utalhat a mikrotörténész egyes mélyben meghúzódó történelmi struktúrákra, hivatkozhat hosszú életű mentalitásra, globális folyamatokra – sok mindenre, ami hiányzott a kortársak saját értelmezési horizontjáról” (31. o.). Ezzel pedig elérkeztünk a mikrotörténelem legproblematisabb pontjára, a mikro- és makroszint közötti kapcsolatra, illetve a reprezentativitás problémaköréhez. Itt arról van szó, hogy egy mikroszinten elemzett egyén vagy egy kis közösség intenzív történelmi vizsgálata mennyiben reprezentálja kora társadalmi viszonyait, milyen következtetéseket vonhatunk le a makroszintű nagyobb strukturális egységek vonatkozásában. Milyen magyarázóerővel bírnak „egy viszonylag jól körülhatárolható kisebb egység” szintjén vizsgálódó történész következtetései a nagyobb társadalmi folyamatok, struktúrák magyarázatában?

A szerző bemutatja az eddig erre a problémára adandó történelmi válaszokat, majd a könyv végén maga is megpróbálkozik újfajta magyarázattal. Hogyan lehet mikroszinten olyan esetet vizsgálni, amely makroszinten is magyarázóerővel bírhat? Az erre adandó történelmi válaszok: Edoardo Grendi „kivételesen normális” fogalma és Giovanni Levi „léptékváltás” modellje (53–54. o.), amelyek eddig nem győztek meg minden historikust. A szerző magyarázata pedig a fraktál

fogalma. (Nem véletlen tehát a könyv borítóján szereplő, Borsa Béla által tervezett fraktál-kép.) „A fraktálok bonyolult geometriai szerkezetű rendszerek, melyek különböző nagyításban mind finomabb és finomabb, de az eredetihez hasonló struktúrát mutatnak. Lényegük tehát az önhasonlóság. Az önhasonlóság a mérettartományok szimmetriája. Ismétlődést takar, mintázatot a mintázatban” (187. o.). A szerző szerint van hasonlóság a fraktálok mintázata és a történeti megismerés között. Amennyiben a „múltat káoszsnak tartjuk, amelyben csak a történész tesz rendet, a múlt kerek képe vagyis a Történelem csupán diszkurzív entitás, önmaga is csak reprezentáció. Ennélfogva a mikrotörténelem és a Történelem feltételezett önhasonlóságának két reprezentáció közt kellene fennállnia (...) A történész lelki szemét az intuíciója által kirajzolt makroszintű képre függesztve ráismer az esetben az egészre, majd megalkotja mikrotörténelmi munkáját. Ezért állítható, hogy ezek a reprezentációk nemcsak egymeműek, de voltaképpen *ugyanarra vonatkoznak* (...) A történész a kis tárgyban, esetben, a mikrotörténelem alapanyagában meglátja annak a lehetőségét, hogy elmondja azt, amit az egészről régtől fogva szeretne elmondani” (188–189. o.).

Számomra azonban nem tűnik túl meggyőzőnek a hasonlat a fraktál és a múlt megismerése között. Egyrészt a fraktál mintázata objektívan adott, tehát azt vizsgálva mindenki ugyanazt az egységes mintázatot fogja meglátni, míg a történelem vizsgálata szubjektív, jelesül a történész fejében kialakulhat akár egy egységes kép a történelemről és azt ábrázolhatja mikroszinten, amelyet reprezentatívnak tekint az egészre nézve; ugyanakkor semmi sem garantálja azt, hogy más, akár az olvasó, ugyanúgy reprezentatívnak fogja azt találni. Magyarán a

fraktál vagy önhasonlóság nem a mikro- és makroszint között lelhető fel objektív adottságként, hanem a mikrotörténész elméletében vagy gyakorlatában. Így az önhasonlóság a mikro- és makroszint között csupán a történész elméjében létezik, amely koránt sem jelenti azt, hogy más historikus, aki ugyanazt a témát kutatja, felleli ezt a kapcsolatot a két szint között. Az objektívnek tűnő mintázat csupán szubjektív látszat.

Mi jelentheti ugyanakkor a mikrotörténészi művek legitimációját? A szerző négy pontban összegzi, hogy a mikrotörténelmi megközelítés miért lehet előnyös a befogadó szemszögéből nézve: „érdekessége, valódisága, élményszerűsége és a vizsgált egyedi eset szerteágazó volta” miatt (239. o.). Fontosnak tartom a megélt élmény jelentőségét. Ezt a szerző is több helyen hangsúlyozza (29, 204–205 o.), mint e megközelítés egyik specifikumát. Az ilyen történelmi munkák nagyban hozzájárulhatnak ahhoz, hogy az olvasók számára is átélhetővé váljanak a múltbeli tapasztalatok.

Az empátia szerepe, a múlt átélésének közvetlensége akkor lehet igazán fontos, ha olyan történelmi tapasztalatot akarunk megjeleníteni, ábrázolni, amelyet a jelen kulturális kontextusában is fontosnak tartunk. Ezek általában a múltban tragikus következményekkel jártak, így szeretnénk elkerülni, hogy bármikor újra megtörténhessenek. Tehát e múlt ismeretére és annak pontos jelentésére van szükség, hogy átadhatóvá váljon. Ehhez konszenzusra van szükség a múlt bizonyos eseményeinek jelentéséről.

A könyv hiánypótló mű, amely nemcsak a hazai történész szakma, de minden érdeklődő számára szinte kézikönyvként szolgál a mikrotörténelem mibenlétének tisztázásához.

(Szijártó M. István: *A történész mikroszkópja. A mikrotörténelem elmélete és gyakorlata. Mikrotörténelem 7. L'Harmattan, Budapest, 2014. ISBN 978-963-236-846-7*)

Számunk szerzői

Bolvári-Takács Gábor PhD 1967-ben született Sárospatakon. Kulturális menedzser, történész, jogász, a Honvéd Együttes Művészeti Nkft. ügyvezető igazgatója, a Magyar Táncművészeti Főiskola egyetemi tanára, lapunk alapító főszerkesztője.

Csobánka Zsuzsa Emese 1983-ban született Miskolcon. Író, költő.

Demény Péter 1972-ben született Kolozsváron. Költő, a *Látó* folyóirat szerkesztője.

Éles Csaba CSc 1951-ben született Debrecenben. Művészettörténész, kritikus, esztéta, a Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Karának habilitált ny. egyetemi docense.

Graffits Tamás 1985-ben született Tatán. Történész, az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karának PhD-hallgatója.

Gulísió Tímea 1989-ben született Marcaliban. Költő, író, festő, szerkesztő.

Jákfalvi Magdolna PhD 1965-ben született Budapesten. Színháztörténész, a Színház- és Filmművészeti Egyetem egyetemi tanára.

Kovács Ilona PhD 1966-ban született Budapesten. Zenetörténész, a Magyar Táncművészeti Főiskola egyetemi docense.

Lukáts János 1943-ban született Budapesten. Író, szerkesztő.

Máriás József 1940-ben született Felsőbányán (Románia). Újságíró, a romániai *Szatmári Hírlap* volt főszerkesztője.

Máté László 1942-ben született Szilicén. Tanár, tanfelügyelő, kulturális szakelőadó, diplomata, a Csemadok volt központi titkára.

Mesterházi Gábor PhD 1968-ban született Budapesten. Zenekritikus.

Mizsur Dániel 1991-ben született Budapesten. Költő.

Praznovszky Mihály CSc 1946-ban született Salgótarjánban. Irodalomtörténész, muzeológus, könyvtáros, volt megyei könyvtári, illetve múzeumi főigazgató.

Szabó Irén PhD 1960-ban született Hajdúhadházon. Néprajzkutató, a sárospataki Római Katolikus Egyházi Gyűjtemény igazgatója, az Eszterházy Károly Főiskola Comenius Kar (Sárospatak) adjunktusa.

Urbán Ákos 1988-ban született Gyulán. Tanár, prózaíró, a LÉK irodalmi kör tagja.

Vass Norbert 1985-ben született Kaposváron. Szerkesztő.

Antifonálé, 1759.